

Zeitschrift:	Museum Helveticum ad juvandas literas in publicos usus apertum
Herausgeber:	Litteris Conradi Orellii et Soc.
Band:	- (1749)
Heft:	15
 Artikel:	De numis bracteatis Tigurinis
Autor:	[s.n.]
DOI:	https://doi.org/10.5169/seals-394655

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 21.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

DE
NUMIS BRACTEATIS
TIGURINIS.

VIRI (a) summæ eruditionis, quibus vel patriam suis ornare laudibus, vel doctos etiam docere, consilium fuit, præteriorum seculorum seriem, regimen, facta aliaque, quoties certa literarum documenta defunt, ex numis justis supplere conati sunt. Quam operam ex gente nostra Helvetica, quæ in communi hac Orbis Europæi confusione singulari Dei T. O. M. indulgentia feliciter floret, quia nemo hactenus occupavit, ego subsidiis quibusdam instructus, non absque magno labore sumtuque yadum hoc primus tentans, id, ni fallor, consequutus sum, ut sperare ausim, opellam nostram, qualemcumque non ingratam fore antiquitatum studiosis, quum viderint nostram Helvetiam & respectu antiquitatis & monetæ Rerum publicarum Europæ haud minimam esse. Animus vero est propter temporis angustiam tantummodo Tigurum Urhem, & usurpatos in illa inde à tempore Caroli Magni usque ad Annūm M. CCCC. Numos Bracteatos describere, producturus simul in gratiam curiosorum eruderata in agro Tigurino & posteritati relicta tum Græca tum Romana numismata quædam.

G g 2

Et

(a) Scopus describere Numos Bract. Tigurin.

(b) Et quod Græcos in specie attinet, Massiliensis
numus elegantissimus prope Vitodurum eru-
tus, duoque Philippi aurei Macedonici, alter in
Comitatu Kyburgico, alter Wiediconæ quadri-
horio ab urbe distante repertus est. Ex Consula-
ribus præter Cassios, Clodios, Marcios, in ipso
Suburbio Urbis nostræ minoris, elegantissimus
Servilii Cœpionis numus aureus victoriam adver-
sus Viriatum Lusitanum repræsentans ex horto ef-
fossus. Imperatoriorum si enumerare velimus or-
dinem, tot Ager Tigurinus protrusit, ut illorum
recensionem specialem spatium opusculi nostri non
capiat. Habemus enim Augustos, Tiberios, Ne-
rones, Vespasianos, Nervas, Antoninos, Com-
modos, Gordianos, Philippos, habemus a Gal-
lieno usque ad Probum seriem simul centenorum
prope Rupertivillam repertorum. Taceo inferio-
ris ævi Constantinos, Constantios, Valentinia-
nos. Sed plane meminisse oportet integerrimi at-
que pulcherrimi Othonis aurei duabus ab Urbo
leucis effossi, cum inscriptione: PAX ORBIS
TERRAR. Addere possem idolum Mercurii æne-
um, in vico Uster ditionis Tigurinæ, alterum
que Martis etiam in suburbio nostræ Urbis eru-
tum, utrumque in Cimeliarchio Civitatis visen-
dum. Non minus curiosum est numisma cum
effigie Pauli atque antiqua Græca ejusdem inscri-
ptione, in ipsa Urbe in eo colle, ubi olim pri-
sea Romanorum Arx steterat, repertum. Atque
ad Fines Helvetiorum præter Numos diversi ge-
neris, Carneolum cum elegantissimo capite du-
plici

(b) Monumenta prisca in Agro Tigurin. reperta.

plici inventum , ita , ut caput muliebre sibi suè perimpositum habeat viri barbatum caput , quod forte Scytharum priscam Tomirim repræsentare possit , de devicto Persarum Rege Cyro hoc modo gloriantem ; aureus annulus cui gemma inclusa est , ex uno latere A. litera , ex altero F. notatus est.

(c) Missis ambagibus numi Thuricenses Bracteati describendi jam sequuntur. Bracteatorum origo sere adhuc in incerto est. Quum vero labente Monarchia Romana pecunia deficere , & numi ex conflatis artificiosissime Metallis cudi cœperint , atque perquam verisimile sit , Carolum Magnum primum ex Francis Imperatorem monetæ Reformatorem post devictos Hunnos auro & argento ditatum , monetam in meliorem statum redegissem , non dubitamus , Carolum Magnum primum Bracteatorum Renovatorem dicere , proinde non aberrabimus a vero si contendamus , tres sequentes minoris formæ numos , purissimo argento constantes & numero 1. 2. 3. signatos , in urbe cusos esse ; nam non solum in duabus harum Regionum locis cum certis circumstantiis reperti sunt , sed omnibus etiam constat , Carolum Magnum per aliquod temporis spatium , sub finem seculi octavi Tiguri prope Templum Carolinum divertisse ; Porro omnes Historici consentiant , hunc Monarcham solum Monetam cuditisse , & nullibi nisi ubi degebatur , signari voluisse . Unde pro regione nostra , in usum subditorum

G g 3

cus

Eccl. numi fuerunt; Quæ res forte effecit, ut Urbs nostra in *Fisci Imperialis* sedem designaretur, uti eam appellat Ludovicus pius, Caroli Magni Filius, in quodam documento ad Gotbertum Abbatem Sangallensem Aquisgrano sub dato d. 15. Calend. Mart. A. D. 821. *Ex Fisco nostro Imperiali Thuregi.*

(d) N. 1. a. Ex una parte difficilis cognitū Carolus Magnus gladium transversum in sinu tenens, sedensque extat, uti adhuc nostris temporibus in eminenti Turri illa Carolina, talis effigies humani corporis habitu major, oculis nostris objicitur; Ab altera observanda in medio Crux, quæ forte monetam suam signavit, tanquam nota amoris & ardoris sui in propaganda Christi doctrina.

N. 1. b. Crucis nova representatur forma, per intervalla quatuor O. habens; ab altera parte vero figuram Templi videre est; quam explicare non est in proclivi.

N. 2. Omnino deletum alterum latus, in altero vero obscura Crux est, stipata ut n. 1. a. & b. quatuor O. Quænum Galliam Orientalem figurant, an ornamenti gratia adjecta sint, aliis dijudicandum relinquon.

N. 3. Licet non ab utraque parte signatus, non minus tamen consideratione dignus est, quippe qui oculis quadratam Crucem cum quatuor inter crucis spatia liliis satis claris cum imperfecta corona, uti & n. 1. a. & b. exhibet.

Sunt

(d) Exempla primorum Bract.

(e) Sunt vero quædam occasione horum numerorum advertenda adhuc. I. N°. 1. & 2. clare distincteque ex utroque latere signati numi, eos, qui omnes numos Bracteatos ab una tantum parte cūsos statuunt, dimovebunt ab hac sua opinione. II. Proba ex durissimo & purissimo argento constans docet, Carolum Magnum verum Monetæ Reformatorem fuisse, qui nihil additamenti spurii admiserit. III. Forma monetarum haud multum a Gothicis numis abhorrens tunc temporis miserabilem artium statum ostendit. IV. Laminas primo malleis fuisse contusas, & perfectam effigiem vel propter argenti duritatem, vel propter hominum ad talia opera rudium imperitiam non satis fuisse expressam. V. Ab initio bracteatos minori forma prodisse, qui autem admodum lati conspiciuntur, eos inferiorum temporum, cum primis Monasteriorum & Templorum esse productiōnem. VI. Ex utraque parte cusi 10. grana, uniformis vero 6. grana ponderans demonstrat varium illo tempore numorum pretium, usumque.

(f) Ab officina hac monetaria Carolina ad Señatum Tigurinum pervenit potestas cudendæ monetæ, quam contra omnes insultus egregie defendit, & quam Imperatores ipsi confirmarunt. Nam ut antiquiora taceam I. An. 1337. in civilibus legibus sequentia verba leguntur. Alle die Burger sind übereinkommen, die Münz von Zoffingen und von Solothurn, und mit Nammen alle

(e) Quæ illustrantur.

(f) Carolus M. Jus Urbi dedit.

Münz so auf Zürich Prob geschlagen sind anzunehmen: i. e. *Inter se convenerunt cives, quod Monetam Zofingensem & Solodorensem, & in genero omnem probam Tigurinam tenentem recipere velint.* II. Imperator Carolus IV. aureæ Bullæ conditor, (qui A. 1350. primo Electoribus ad Rhenum concessit argentum signare, & in specie aureos florenos cudere, unde forte floreni illi ad Rhenum nomen suum acceperunt, qui tunc temporis 192. Denarios valebant,) in Diplomate Imperiali A. 1354. confirmavit omnia Urbis nostræ Privilegia, in specie Jus monetale; qua temporum ratione ad Helvetiorum libertatem evidentissime demonstrandam ista confirmatio plurimum valat, quandoquidem tribus ante hoc Diploma concessum annis Tigurum non tantum in Helveticum Fœdus receptum, sed totius Fœderis Helvetici Caput constitutum est. III. Quoddam Senatus Decretum consideratione dignum inter alia hæc verba habet: *Es ist aber innen wol gewissen wie unser gesworne Buntbrief wiſet, daß jedermann bis in sein herkommen, verblichen soll, als er das in den bundt bracht hat: also haben unsere vordere vor 500. jaren und länger die Münz harbracht, eh daß sie in den Bundt je kämen, haben auch wir die sidmahl's inne gehobt und gehalten von menschlich ungehinderet, sc. Act. Zürich. A. D. 1424. an St. Catharina Tag der heiligen Jungfrau.* h. e. *Optime illis notus fœderis nostri tenor, ut quisvis suis in fœdus adductis gaudeat juribus; ita & nostri Majores 500. & plures per annos antequam fœdus iniverunt, monetali privilegio donati fuerunt,*

runt, etiam ex hoc tempore, sine ullo incommodo
us sumus. Actum Tiguri A. D. 1424. Festo Sanctæ
Catharinae Beatae Virginis. Ad quod cœteri Can-
tones ita responderunt: Wür die Vorgenanten
von Lucern, Urey und Underwalden, Zug und
Glarus bekennen und verjährent auch wüssentlich,
als die Vorgenanten Unsere guten Freund und
liebe Eidgenossen die von Zürich uns zu lieb von
unserer fleissiger Bitte wegen, und durch gemei-
nes Landes Nutzen und Frommen, vorgenanter
Münz und Währschaft mit uns eingangen seind,
und auch die nach vorgemeldten worten aufgenom-
men hand, daß dieselben unsere Eidgnossen von
Zürich das alles gethan, und ihnen selber hierinn
vorbehebt hand, und gegen uns in den geschworen-
nen Bundt bracht hand, daß das alles ihnen soll
genzlich an denen und allen anderen ihren Frey-
heiten und Rechtungen an ihrem alten Harkom-
men ohnvergreissenlich und ohnschädlich seyn, als
dieselben unsere Eidgnossen von Zürich ihnen selber
das nit auf bescheidnen Worten aufgelassen und
verbessert hand. IV. A. 1425. Confirmationem
Juris monetalis Urbis nostræ Sigismundus Impera-
tor sequentibus verbis exprimit: Und habent die
münz, als sie und die Abtey zu Zürich von langen
Zeiten harbracht haben, gnädiglich bevestnet und
bestetiget, und gebieten darum allen und jeglichen
Fürsten, Geistlichen und Weltlichen, Graffen,
Herren, Ritteren, Knechten und Gemeinden al-
ler Stättten, Märckten und Dörfferen, und al-
len anderen Unseren und des Reichs lieben getreuen,
ernstlich und vestiglich mit disem Brief, daß

sie die ehgenanten Burgermeister und Rat zu Zürich nicht hinderen noch irren, sonder solliche Münz nemmen sollind. h. e. *Et monetam cudendi Jus Urbi, quod illa & Abbatissa ibi multis abhinc annis possident, gratiose confirmavimus, & ideo omnibus Principibus, Ecclesiasticis & Politicis, Comitibus, Dominis, Equitibus, Servis & Civibus, omnium Urbium, Fororum, Vicorumque, & omnibus cæteris nostris & Imperii charis fidelibus firmiter his literis & stricte mandamus, ne dictos Consules & Senatum Tiguri turbent, sed illam monetam accipient.* Luculenta hæc documenta clare satis evincunt, monetæ cudendæ potestatem, inde a temporibus Caroli Magni, adeoque ab A. 800. circiter annis, habuisse Urbem Tigurinam. Etiam *juxta Tschudium Urbs nostra non tantum ab eo tempore, hoc privilegio gavisa fuit, sed etiam tantam potestatem possedit, ut A. 1230. legem fixerit, qua & Sacerdotes tributa pendere, & vigilias statæ vice excipere jubebantur.*

(g) *Singulari gratia Dei T. O. M. Tigurum sedem tam amoenam habet, ut jam temporibus Abraharni incolas illi non desuisse quidam somnient. Multis vero Regibus, imprimis Romanis idoneus visus est locus, unde peterentur Jura; imo Nobilissimis Romanorum Familiis belli pacisque temporibus tam impense subinde placuit, ut ætatem illic agerent. Ab Imperatoribus sequentibus relatum Urbi Jus, summam apud omnes Tiguro auto-*

(g) *Urbis antiqua Celebritas.*

autoritatem conciliavit. Hinc prima in Helvetia Ecclesia Tiguri a Rutpero condita, quæ Clericis crescendi viam fecit, quum Caroli Magni Filius, Ludovicus imprimis Germaniæ (h) Rex, exemplo Avi subsistens in Urbe nostra, pro sua in Ecclesiam liberalitate novum Fœminarum Regalium Cœnobium in Urbe minore, jam Monasterium Abbatissanum dictum, condidit, quod A. 853. consummatum fuit. Huic Monasterio Filiam Hildegardam primam Abbatissam dedit, quæ X. Kal. Januar. A. 860. diem obiit, cuius Epitaphium sequens:

X. Kl. Jan. Hildegarda virgo Christi & Dni. bludovici regis filia de hoc seculo migravit ad Christum, & humata est in Ecclesia Sancte Regule & Felicis mariti Christi in Castello Thuregi.

Hic jacet in tumulo Christi dignissima vgo.
hildigarda nitens moribus egregiis
hec fuit eximii bludovici filia regis
mentem sponte sua voverat illa deo
bis denos octo vite compleverat annos

migrans ad sponsam vgo. beatâ suum
condidit hoc sanctum stabili fundamine tpm.
Cum genitore pio bludovico p'ncipi terre

hildigarda pollens christi clarissima vgo
cui Deus eterne concedat gaudia vite.

De-

(i) Defuncta Hildigarda ipsius Frater Carolus Crassus, Ludovici dicti Filius, sceptra tenens suam sororem Bertham secundam Abbatissam constituit, magnus Privilegiorum Donator. Ex quo ingens ardor pro religione Christiana hoc tempore elucescit, quum Imperatores æque ac Reges salutis suæ procurandæ studio ordini Ecclesiastico se consecrarent. Quo autem Fundatorum horum ac posteriorum illorum Autoritas clarius enitesceret, Abbatissas insigni potestate in rebus capitalibus, privilegio condendi fori, imperioque in terram (tanquam Imperiali Feudo certis cum conditionibus concessò) denique luculento Jure monetali donarunt, quod primo Ludovicus Rex Filiae suæ Hildigardæ concessit, & Filius Carolus Crassus sorori suæ Berthæ, quæ A. 881. extincta est, confirmavit. Fuerunt adeoque hæ duæ sorores primæ Abbatissæ, quæ obtinuerunt privilegium monetale.

(k) N. 4. Nostris objiciunt oculis primos Abbatissanos Numos Bracteatos figura dissimiles, quorum ex collo pendentia ornamenta regium ortum indicant. In illis observandus etiam est habitus ordinis Ecclesiastici illius temporis, & inscriptio ZURICH, quæ literæ optime exaratae cum figura ipsa meliorem artium statum docent.

(l) Cum numo N. 5. ad aliud ævum paulatim descendimus, persuasi eum vel sub Elisabetha, vel sub alias nominis Abbatissa ad ea tempora pertinere,

(i) Earum Privilegia. (k) Et numi.

(l) Etiam inferiores.

tinere , quibus *Conradus IV. Friderici II. Imperatoris Filius* conquerenti de violatis Juribus Mone-
 talibus *Abbatissæ sequens documentum A. 1242.*
 concessit : *Conradus divi Augusti Imperatoris Friderici Filius Dei gratia Romanorum in Regem electus semper Augustus & heres Regni Serlin Advocato & universis civibus Thuringensibus Fidelibus suis gratiam suam & omne bonum. Significantes celsitudini nostræ dilecta Prin- ceps & fidelis nostra venerabilis Thuringensis Abbatissa. Quia in moneta sua , quam tenet a nobis & a culmine Imperiali ratione feudi , & in ceteris Juribus sibi dero- getur , in tantum quod in debitis pensionibus & con- suetis , sibi & suæ Ecclesiæ persolvendis defectum intole- rabilem patiatur , cum ergo hujusmodi injuriis & gra- vaminibus obviare debeamus , mandamus vobis per ob- tentum gratie Domini & patris nostri ac nostre firmiter & destrie precipientes , quatenus in vestro districtu nul- los permittatis denarios dari in prejudicium & gravamen dicte fidelis nostre ac monete sue nisi sub cambio compe- tenti in ceteris quoque juribus ipsam Abbatissam & Ec- clesiam suam teneatis in debitis usibus & honorificentiis , ut deinceps in hac parte de vobis non possit habere mate- riam conquerendi. Act. ap. Seabs. d. 11. Octobris 1242.*
 decima quinta indictione. Cui non immerito sub-
 jungimus Rudolphi I. Diploma Elisabethæ a Tengen
 hoc tenore exhibitum : *Rudolphus Dei Gratia Roma-
 norum Rex semper Augustus , Universis Imperii Romani
 fidelibus presentes literas inspecturis Gratiam suam , &
 omne bonum universitatis nostræ noticie declaramus sim-
 pliciter & publice protestantes , quod nos obtenu meri-
 torum quibus honorabilis Elisabeth Abbatissa Monasterii
 Thuringensis dinoscitur prepollere , volentes Abbatissam ean-
 dem prærogativa favoris & gratie prosequi speciali feoda-
 sua Regalia & aministrationem temporalium principatus.*

monasterii sui sibi concessimus liberaliter & libenter ipsa que Abbatissa princeps nostra dilecta officialibus Thuringiæ nostre prædicta aministratore de manu nostra sceptroque regali recepta de regalibus juribus prenotatis officialibus debitibus plenarie satisfecit ; in cuius rei testimonium presens scriptum sibi tradidimus nostri sigilli munimur roboratum. Datum VIII. Caln. Febr. Anno Domini 1274. indictione secunda, Regni vero nostri anno primo. Ex his id quidem palam est, Urbem in certo districtu non debuisse in istius Abbatis præjudicium leviores numos admittere, non autem concludi potest, civitatem suis cūdendi juribus non fuisse gavisam.

N. 6. Figuræ habitusve mutationem Abbatissariorum Bracteatorum demonstrant.

(m) N. 7. Abbatissanus est Obolus, cuius usus in libris Obolorum (Pfund Haller,), ut a denariis libræ denariorum, (Pfund Pfennig,) diutio obtinuit. A. 1362. vero propter feliora tempora a Senatu abrogatus videtur.

Diversa figura horum numorum fidem facit, non solum utramque sororem numos cūdisse, sed etiam sequentes Abbatissas tali figura in primarum Abbatissarum honorem usas fuisse ; donec plumbea illa quæ secuta sunt & ferrea secula vilem corporis habitum ac figuræ propalarent,

(n) De numis his Abbatissanis porro sciendum, quod inde a seculo nono usque ad tempora Reformationis, omnes Abbatissæ illis usæ fuerint ceu-

(m) Oboli. (n) Quomodo Abbatissæ Jure suo usæ.

ceu sua moneta , a multis dein Imperatoribus illorum confirmatus fuerit usus , & certis finibus inclusus teste certo Instrumento publico , in Joh. Henrici Hottingeri , avi mei desideratissimi , Speculo Tigurino contento ; sed & saepius Abbatissæ curam cudendi numos aliis reliquerunt , per certos annos præscripta & commendata exacta argenti proba . E. gr. A. 1272. Abbatissa Elisabetha per tres annos aliis concredidit hoc Jus suum , sub conditione , ut marca quævis solidos justi ponderis 5. i. teneret , & probam 16. lib. denariorum sustineret. A. 1290. Eadem Abbatissa Elisabetha hos numos per 6. annos certo civi cundendos commisit , ita ut assis cum duabus & dimidia libris Marcam penderet. A. 1350. Abbatissa Fidis vendidit Senatui 20. florenis Jus monetale per tres annos , non quod Senatus privilegio hoc privatus fuerit , sed arctis rebus pressa Abbatissa suum etiam coacta vendidit.

(o) Proba horum numorum sequentibus Instrumentis publicis demonstramus A. 1370. 6. lib. 4. ass. novorum numorum erant Marca argenti mixti. A. 1380. fuit idem mandatum. A. 1407. 7. lib. 16. den. constabant Marca argenti puri. A. 1415. Marca argenti consistebat ex 5. lib. & duodecim cum dimidio solidis denariorum.

Ex dictis patet tum justus privilegii monetalis usus , tum etiam inde a mille fere annis status & varietas horum numorum.

(p) Redeo ad numos Senatus Tigurini Bracteatos. Supra jam monuisse me memini , Carolum Magnum

Magnum insignem rei numariæ Reformatorem ubi
 consistebat, adhibitis, quæ secum circumferebat,
 instrumentis argentum signasse. Jam cum extra
 controversiam sit, quod in nostra urbe (uti quo-
 que Conradus II. Imperator mense Augusto Anni
 1027. & Anno 1028. cum vi subigeret Kyburgi-
 cam Arcem: & Imperator Henricus Anno 1045.&c.)
 diu commoratus fuerit, sic non minus certum est
 Ecclesiam illum & Senatum multis privilegiis colu-
 isse, & Tigurum Fisci Imperialis designasse sedem.
 Cujus benignitatem Illustrissimi Posteri Ludovicus
 Pius, Ludovicus II. Caroli Nepos & Lotharii Fra-
 ter, Carolusque Crassus secuti Tigurinæ autorí-
 tatis fundamenta posuerunt. Tunc temporis do-
 nata Urbi nostræ potestas numorum cudendorum
 certis argumentis jam demonstrata, uti maximum
 regale privilegium fuit, ita, ni fallor, docet,
 Urbem nostram ex antiquissimis merito censeri,
 quæ privilegio monetali gavisa fuerit, in quam
 sententiam repugnantes etiam atque dissentientes
 pertracturum me confido. Quod si enim, ut
 supra diximus, numi Caroli Magni Ludovicorum
 que in medio cruce sunt signati, & No. 8. unus
 ex antiquissimis non solum hac cruce notatus est,
 sed etiam circumstantiæ aliæ, inscriptio nempe
 altera Orientalium ritu inversa, altera vero legiti-
 mo modo posita; figura & litteræ antiquitatem
 declarant, tum non negandum, hunc numum
 vel ab ipsis Ludovicis Tiguri, vel ab Urbe cu-
 sum, quod eo credibilius, quia constat, cruce
 signatos numos inter Urbem & Abbatissam litem
 excitasse, & crucem in honorem vel Caroli Ma-
 gni vel Ludovicorum Imp. & posteriorum factam
 suisse, qui tali signo in numis usi sunt; unde con-
 jicimus,

jicimus , & hunc Imperatorem Urbi nostræ potestatem argenti signandi tradidisse , & hunc numum ejusdem ætatis esse cum numo primo Abbatissano nono seculo circa finem Carolinæ periodi , qui sesqui seculo regnaverat , prodeunte , eo quod literæ utriusque similes sunt . Pondus & magnitudo horum numorum , quum quivis duobus granis ponderosior aliis , antiquitatem demonstrant.

(q) N. 9. a. b. Ejusdem significationis , diversæ vero inscriptionis sunt , quorum primus literis TUREGUM , alter ZURICH , & tertius Z...V inscriptus est . *Tschudius exactissimus Historicus* tradit , se antiquum numum Tigurinum , cuius etiam Stumpfus noster mentionem fecit , possidere , in cuius facie altera inscriptio hæc sit : THUREGUM in altera ; OTTO (r) IMPERATOR . Ex qua inscriptione colligimus , Urbem nostram Imperatorem Othonem ob insignia in se beneficia merito coluisse & veneratam esse . Licet numum hunc non in promptu habeamus , nec potuerimus eum nobis comparare , tamen credimus non antiquiorem decimo tertio seculo esse , nam statim ab initio hujus , & sequentibus XIV. XV. XVI. seculis saepius numi Carolum Magnum sedentem repræsentantes cum inscriptione SANTUS CAROLUS cusi sunt ; quo modo Urbs nostra benefactores suos colere suevit . Quod & nostra memoria Urbs Vesontio in Burgundia sub imperio Hispanico adhuc agens , erga Carolum V. fecit ;

(q) Urbis diversa Scriptio. (r) Otto Imp.

fecit; & quidem nostra Urbs non coacta, sed sponte grati animi testificandi caussa effigiem Imperatorum repræsentavit, secus quam facere debuit Genua Urbs Liguriæ, cui a Rege Conrado III. Anno 1139. dum illi potestatem monetas cudenti tradidit, injunctum fuit, ut ab una parte suum nomen cum cruce, ab altera vero Ducis nomen & Urbis insignia repræsentaret, quum antea insignibus Urbis Paviæ usus fuisset.

N. 9. c. Est obolus, sed non numorum a. b. ætatis, forsan vero temporibus illorum Abbatissarum, & contra eos, ut puto, cusus.

(s) Quando Urbs nostra sanctos suos Martyres Felicem & Regulam in suum insigne assumerit, haud facile dixerim. Volunt nonnulli, quod insignia temporibus Appii Claudii Romæ inventa sint, quæ postea Fridericus primus seculo XII. frequentius usurpavit. Quicquid de eo fiat, tamen veri dissimile non est, nostrum ab initio auctæ libertatis & circiter X. Seculum in consuetudinem venisse. Nam jam antea Martyrum horum autoritas tanta fuit, ut non solum Monasterium illud Carolinum tam mature inchoatum, sed etiam a Fundatore mandatum fuerit, ut quilibet Episcopus Constantiensis statim post factam electionem & consecrationem Tigurum abiret, & primum Sacrum solenne ibi conficeret. Quam rem etiam confirmant tum documenta antiqua quæ ad manum sunt, tum insignia dictæ ætatis. N. 10. Plura etiam demonstrabit, licet quidam tradant, bicipi-

bicipitem hanc figuram utramque Sororem & Abbatissam primam significare, nos tamen dicimus, illam demonstrare assumtos a nostris Majoribus Patronos, Sanctos Martyres Felicem scilicet & Regulam, qui imperante Diocletiano cum Legione Thebaica in nostram regionem pervenientes, propter praeconium Evangelii circiter A. G. 296. a Prætore Decio capite multati in nostra Urbe, ibi quoque sepulti sunt.

Confirmat hanc sententiam N°. 11. in quo clare viri & feminæque caput cum crucis signo, extat.

Trium numorum horum facies, nec non N. 12. caput feminæ Sanctam Regulam, N. 13. & 14. vero Sanctum Felicem absque omni controversia ideo significant, quia omnes effigies vultum miserabilem referunt, colla comæque breviter de-truncatae; apud Majores hi Martyres, ut jam dictum, in tanta autoritate fuerunt, ut Senatus decollatorum effigiem pro Insigni adoptarit, & multis annis solum duobus his capitibus usus fuerit; Item imprimis N. 13. crucis signo eorum martyrium optime expressum est, uti Majores nostri exprimere solebant; Inscriptio etiam ZURICH videtur antiqua; translationis literarum caussa erit forma non justa. Quemadmodum hanc Martyribus venerationem in Monetis apud nos semper habitam fuisse absque omni dubio docet numus N. 17. Solidus ab Amplissimo Magistratu A. 1504. cœsus, quem propterea æri incidi curavimus, in quo illorum non tantum figuras sed & nomina expressa videas: Ita non minus hanc sententiam nostram numus N. 15. a superiori parte dupli vultu, ab inferiore Ducis capite & inscriptione ZO-

VIC insignitus, confirmat. Ideo credimus, bi-
na capita nostros Martyres Felicem & Regulam,
alterum caput Ducem Berchtoldum Zæringensem
Fundatorem Bernæ & ultimum hujus Familiæ si-
gnificare, quia hic Dux, dum A. 1100. in urbe
nostra nomine Imperii Advocatus (*Rastvogt*) fuit,
hos nostros Patronos omni veneratione dignatus
est, id quod etiam publice, ut Tigurini, in nu-
mis Zofingensibus, quia & Zofingam in sua pote-
state habebat, testari voluit.

(t) Numorum horum usum sequentia docu-
menta nos docebunt: e. gr. A°. 1255. d. 23.
Martii quidam suum prædium vendidit pro XI. lib.

monete Turicen. A°. 1259. alius pro quatuor *Marcis*

argenti ponderis Turicen. A°. 1260. Alius certa quæ-
dam bona proscripsit pro duodecim *Marcis* argenti

ponderis Turicen. A°. 1281. d. 7. Augsti, univer-

*sis Xpi fidelibus, psens inspectoribus notum sit, quod Consules Turicenses, quorum nomina subscripta, vendide-
rint, &c. pro precio decem librarum denariorum usua-
liam monetæ Turicensis, &c. Nomina Consulum
hæc sunt: Burkhardus de Hottingen, & de Beggen-
hofen, &c. Eodem Anno Festo Georgii triginta so-
lidos denariorum monetæ usualium pro quinquaginta tri-
bus *Marcis* argenti ponderis Thuricensis.*

Omnium Magistratus numorum Bracteatorum
proba constat 15. & 15½ semuncii argenti & di-
midia

midia etiam tota semuncia cupri , a qua bonitate
hodiernæ Modernæ valde aberrant. In genero
decem numi sunt drachma , unus numus 6. vel
7. grana.

(u) His numis certi quoque fines sunt consti-
tuti , ut ex sequente documento patet , quod ver-
nacula lingua exscribam : A°. 1365. Wenn man
in Zürich ein münz schlaht , daß man die nemmen
soll durch alles aergau uf unz an den wagenden
studen : den Zürichsee uf für wallenstatt unz an
den grunen hag , in allem turgau unz an die murg ,
nidsich ab unz an die aar in dem rin gah , und
solten öch die von Zürich in denselben freissen , in
allen der herrschafft vestinnen und stetten ihren
wechsel haben. öch hand etlich unser burger geben
a----Flor. an ihren gerichten und diensten die sie
zelehnne hand von der herrschafft , daran aber sie
von der herrschafft gesumet werdind , und sol öch
in den vorgeschriben freissen chein ander münz gahn
dan Züricher münz.

(w) Jam , ut supra innuimus , A°. 1400.
propter feliciora tempora Numorum Bracteatorum
usus neglectus est , eorumque loco majoris formæ
numi cusi , & A°. 1424. & 25. dicti *Plappare* ,
vel producti sunt , ut N. 16. videre est. Et quia
hi numi primi modo dicti magni moduli fuerunt ,
illos Urbs nostra in honorem monetalis privilegii
Donatoris Caroli Magni effigie & inscriptione :
SANTTUS CARLUS , adornavit.

H h 3

Ex

(x) Ex brevi hac descriptione & adjunctis numorū effigiebus elucescit jam , ni fallor , Tigurum Jure monetali inde a temporibus Caroli Magni gavisam esse. Unde non tantum Urbis hujus moneta , sed & ipsius proba pondusque , quod exempla allata demonstrant , nostra adhuc memoria in magno pretio habentur. Cæterum tanti Juris antiquitatem , & continuatam ejus possessiōnem , nulla in Orbe Europæo Respublica sibi vindicaverit ; Quod pluribus olim , si vitam DEUS viresque concesserit , demonstrabo , producturus tūm non solum plura documenta , sed & totius Helvetiæ vetera nōvaque numismata , ut & usurpatos ab Illustrissima Domo Habsburgensi & Austrīaca in regionib⁹ nostris numos , cum necessariis simul ad illustrandum Patriæ honorem historiis , unde patebit etiam curiosa Numismata a quovis Magistratu Helveticō in genere & in specie cusa fuisse. Velut e. gr. in memoriam A°. 1315. commissi præliai Morgatensis certus numus cum Insignibus Uraniensium , Suitensium & Underualdensium cusus est cum inscriptione VRANIE. SVVIT. ET. VNDERVALDI. super hæc insignia videntur duæ claves Pontificiales & in medio Aquila duplex , indicans , has regiones ad Imperium Romanum , non vero ad Illustrissimam Domum Austriacam pertinere ; ab altera parte extat vir indutus lorica in manu gladium ante se bipennem tenens , cum inscriptione : VICTORIA ELVETIORUM ; quod ultimum verbum facit , ut credamus , hunc numum in Italia in hujus victoriæ memoriam cusum fuisse

fuisse. A°. 1570. Princeps Neocomensis numum cudi fecit, cuius una facies ipsius insignia & nomen, altera cervam pascentem & intra sepimentum considentem exhibet, cum inscriptione: SUB SOLE SUB UMBRA VIRENS. Quod ita explicatum nonnemo dedit: *Eleonorus Longavillæus Princeps olim ab Hispanis in Gallia bello captus liberationem suam Helvetiis & in specie Cantoni Bernensi acceptam tulit, hocque numo docere voluit, vel Solem Gallicum ipsum juvare, vel umbram Helveticam tutum posse reddere.* A°. 1588. Cum inclyta Urbs Argentoratum cum Tigurinis & Bernensibus fœdus sanciret, in hujus fœderis memoriam Thaleros & Semithaleros cudi curavit, in quorum altera parte, Leo Insigne Argentoratense tenens prostat cum inscriptio-
ne: MAIORVM LIBERTATI TVENDÆ; ab al-
tera vero hæc verba leguntur:

FOEDER

CVM

TIGVRI*ET BER
NAT*INITI HOC

MNHMOΣINON

SPQA*FF*

*15*88*

Talis Lucernensium eximus Numus est cusus in memoriam Collegii seu Templi Canonicorum illius civitatis A. 1633. incuria servi nidum demoliti ambusti, denuoque restaurati, cum insignibus urbis & bicipiti aquila ex uno & inscripti-
one ex altero latere. IN. MEMOR. BENEDVNIS.
—
ANG. LAP. NO. ECCL. COLL. SEN. LUCER.
F. F. ET. D. D.

A. 1691. Quo bellum Gallum inter & Imperatorem ejusque Socios gliscebat, Imperator cum Sociis ab amicitia Gallorum abalienare Helvetios, simulque ab iis auxilia impetrare studebat. Helvetii vero (quorum regio inter Potentissimos Europæ Principes sita,) amicam vicinitatem cum omnibus colentes, id egerunt, ut anteriores Austriae partes quasi intermediae quiescere & pace frui potuerint. Cusus igitur tunc numus curiosus est, in cuius una parte imago dextra hastam tenet, sinistra vero columnæ innitens catena omnium XIII. Cantorum Insignia comprehendit cum inscriptione: SECURITAS PUBLICA. 1691. ab altero latere alma pax repræsentatur, his verbis: DEVS NOBIS HÆC OTIA FECIT: in imo numero: 16. PAX 91.

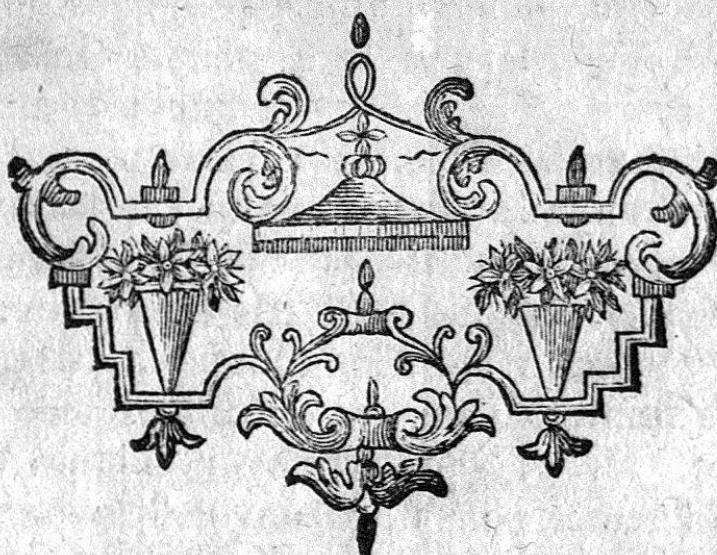
(y) Porro constabit, numorum Helveticorum usualium descriptionem non inanem futuram esse, quia illi non tantum numorum antiquitatem sed & multa curiosa exhibent: Nam e. gr. A°. 1424. Moneta *Plappart* vocata, cusa est, quæ prima cum annorum nota signata fuit. A°. 1494. Numi *Unciales* vocati, in lucem venerunt. A°. 1498. Episcopus Nicolaus Sedunensis tales numos *Unciales* cudebat, in quorum altera facie hujus regionis Provinciarum Insignia occurrunt; altera vero spectandum sistit Carolum Magnuni sedentem, & coram eo primum Episcopum in genua procumbentem, & gladium ab eo accipientem. A°. 1512. Tigurini novos *Unciales* numos cuderunt, quos postea imitati sunt etiam alii Cantones, numos cum

(y) Utilitas ex monetis Helveticis.

cum suarum Præfecturatum Insignibus cudentes.
Fallitur enim Auctor Menstruarum Conversatio-
num A°. 1696. pag. 593. qui Patriciorum vel Se-
natorum Helveticorum, (qui in Republica Hel-
vetica perpetuam potestatem non habent,) Insi-
gnia in numis illis exhiberi putat.

Quo autem inchoatum hoc qualemque opus
explicari & consummari aliquando felicius queat,
hocce Specimine amicos, fautores & patriæ lau-
dis studiosos quosvis, eo quo par est animo, ro-
gatos volo, ut, si quæ habent in scriniis suis sub-
sidia, mihi, quem non ingratum experientur,
subministrare non dedignantur.

F I N I S.

Hh 5

NOVA